

DOI 10.26886/2520-7474.3(53)2022.4

UDC 378

**IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE
FORMATION OF LEADERSHIP POTENTIAL IN FUTURE PRINCIPAL
SPECIALISTS IN A PROFESSIONAL INSTITUTION OF HIGHER
EDUCATION**

Ihor Horbach, Senior lecturer

<https://orcid.org/0000-0002-2162-2568>

e-mail: patriot0666@ukr.net

"Kamyanske branch Academy of State penitentiary service", Ukraine,
Kamianske, Dnipropetrovsk region

The article is devoted to the actual problem of the formation of leadership potential in future penitentiary specialists in a specialized institution of higher education. It is claimed by the author that the relevance of the mentioned problem is obvious, because in connection with the increase in the requirements for the professionalism of the personnel of the criminal enforcement service and the dynamic reorganization of the penitentiary system of Ukraine, there is the need to reassess the professional activity of the penitentiary from the executive level to the priority of active, independent and responsible work, which is characteristic of a leader. The article reveals the essence of the key concepts of the raised problem (leadership, leader, leadership potential, leadership potential of the future penitentiary specialist). The structure of the leadership potential of future penitentiary specialists is presented as a set of interconnected and interdependent components: motivational and intentional, cognitive and intellectual, operational and procedural, personal and self-creative, reflective and regulatory.

The following pedagogical conditions for the formation of leadership potential in future specialists of the penitentiary system of Ukraine are defined: ensuring the professional orientation of the recipients of the specified education for leadership training and stimulating them to professional self-improvement in the specified direction; acquisition of leadership competencies by future specialists in the process of professional training; creating situations in various types of professional training (educational, disciplinary, research, cadet and student self-government, social activities, practical training, etc.) that require the externalization of leadership potential. Educational and methodological tools for the implementation of these conditions are presented (exercises, interactive and situational methods, coaching, reflective polylogue, etc.). The obtained data testify to the effectiveness of the selected toolkit for pedagogical provision of the specified conditions for the formation of leadership potential in future specialists of the penitentiary system of Ukraine.

Keywords: *future penitentiary specialist, leadership potential, pedagogical conditions, teaching and methodical tools, specialized institution of higher education.*

Ігор Горбач, старший викладач, Реалізація педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців-пенітенціаріїв у профільному закладі вищої освіти «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», Україна, м. Кам'янське, Дніпропетровської області

Стаття присвячена актуальній проблемі формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців-пенітенціаріїв у профільному закладі вищої освіти. Автором статті стверджується, що актуальність означеної проблеми є очевидною, оскільки у зв'язку з підвищенням вимог до професіоналізму персоналу кримінально-

виконавчої служби та динамічною реорганізацією пенітенціарної системи України стає необхідність переоцінки професійної діяльності пенітенціарія з виконавчого рівня до пріоритету активної, самостійної та відповідальної роботи, що властиво лідеру. У статті розкрито суть ключових понять порушеної проблеми (лідерство, лідер, лідерський потенціал, лідерський потенціал майбутнього фахівця-пенітенціарія). Представлено структуру лідерського потенціалу майбутніх фахівців-пенітенціаріїв як сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мотиваційно-інтенційного, когнітивно-інтелектуального, операційно-процесуального, особистісно-самотворчого, рефлексивно-регулятивного.

Визначено педагогічні умови формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців пенітенціарної системи України: забезпечення професійної спрямованості здобувачів означеної освіти на лідерську підготовку та стимулювання їх до професійного самовдосконалення в означеному напрямі; оволодіння майбутніми фахівцями в процесі професійної підготовки лідерськими компетенціями; створення в різних видах професійної підготовки (навчальній, виховній, науково-дослідній, курсантсько-студентському самоврядуванні, громадській діяльності, виробничій практиці тощо) ситуацій, які потребують екстеріоризації лідерського потенціалу. Представлено навчально-методичний інструментарій реалізації цих умов (вправи, інтерактивні та ситуаційні методи, коучінг, рефлексивний полілог та ін.). Отримані дані свідчать про ефективність обраного інструментарію для педагогічного забезпечення визначених умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців пенітенціарної системи України.

Ключові слова: майбутній фахівець-пенітенціарій, лідерський потенціал, педагогічна умова, навчально-методичний інструментарій, профільний заклад вищої освіти.

Вступ. В умовах глобалізації та інтеграції України до європейського простору, складної політичної, геополітичної та економічної обстановки, що призводить до трансформації системи державного управління підвищуються вимоги щодо якості професійної діяльності фахівців усіх без винятку державних служб та відомств. Згідно з законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» на неї покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Державна кримінально-виконавча служба України здійснює правозастосовні та правоохоронні функції, основною метою є забезпечення безпеки українського суспільства та ресоціалізації засуджених.

У зв'язку з підвищенням вимог до професіоналізму персоналу кримінально-виконавчої служби та динамічною реорганізацією пенітенціарної системи України виникає потреба у фахівцях спроможних якісно виконувати свої функціональні обов'язки у складних, динамічно-змінних і непередбачуваних умовах та відповідно до чинного законодавства з дотриманням етичних норм, а також здатних організувати та спрямувати колектив на досягнення тих чи інших цілей задля виконання покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України завдань. Приймаючи до уваги вище наведене актуальною стає необхідність переоцінки професійної діяльності пенітенціарія з виконавчого критерію до пріоритету активної, самостійної та відповідальної роботи, що властиво лідеру. Тому вкрай необхідно формувати лідерський потенціал у майбутніх фахівців-

пенітенціаріїв, під час професійної підготовки у профільних закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження формування лідерських якостей, лідерського потенціалу у здобувачів вищої освіти були проведені такими вітчизняними педагогами, як: Д. Волківська, Б. Головешко, Л. Грень, Т. Гура, А. Іващенко, О. Ігнатюк, О. Маковський, В. Михайличенко, О. Нестуля, О. Пономарьов, О. Попова, С. Резнік, О. Романовський, О. Шамрук та інші вчені.

Аналіз наукових праць із означеної проблеми дає підстави для висновку про вагомий внесок науковців у дослідження різних аспектів проблеми формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців. Проте проблема формування лідерського потенціалу у майбутніх фахівців з правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України у профільних закладах вищої освіти не була предметом спеціального вивчення. Тому виникає потреба дослідження педагогічних умов ефективності вказаного процесу, виявлення їхнього впливу на якість лідерської діяльності майбутніх фахівців означеного профілю.

Мета статті – презентація навчально-методичного інструментарію забезпечення реалізації педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців-пенітенціаріїв у профільному закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз й узагальнення наукових праць з порушеної проблеми, вивчення масової практики з лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України в профільних закладах вищої освіти дали можливість розкрити суть ключових понять дослідження:

- *лідерство*, яке визначено як процес організації міжособистісних взаємин, що дає можливість об'єднати зусилля окремих членів групи (колективу) на досягнення спільної мети та вирішення спільних завдань

на ідеалах творчості, проактивності, інноваційного і стратегічного мислення, моралі та поваги до людей тощо;

- *лідер*, постать якого розкрито як людину, до думки якої прислухаються, яка може вести за собою людей, яка навчилася контролювати, мотивувати і спрямовувати самого себе та інших для досягнення спільних цілей і вирішення поставлених завдань;

- *лідерський потенціал*, котрий визначено як якісну характеристику особистості, що розкриває сукупність внутрішніх потреб, можливостей, ціннісного ставлення, засобів, які сприяють досягненню такого рівня інтеграції компетентності, відповідальності, активності і комунікативності, який забезпечує її провідний вплив на членів групи при спільному вирішенні завдань у різних сферах життєдіяльності;

- *лідерський потенціал майбутнього фахівця з правоохоронної діяльності пенітенціарної служби*, який визначено як якісну інтегровану характеристику його особистості, яка відображує як ситуаційно обумовлену, так і незалежну від ситуації здатність фахівця такого профілю до успішного здійснення лідерства;

У процесі дослідження визначено *структуру лідерського потенціалу майбутніх фахівців з правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України*, яку складають такі взаємопов'язані й взаємозалежні компоненти: 1) *мотиваційно-інтенційний* (професійна спрямованість на формування і розвиток лідерського потенціалу, ціннісне ставлення до лідерства в професійній діяльності, потреба в саморозвитку та самовдосконаленні лідерського потенціалу); 2) *когнітивно-інтелектуальний* (когнітивно-гностична та інтелектуальна компетенції, які забезпечують теоретичне підґрунтя лідерського потенціалу); 3) *операційно-процесуальний* (організаторсько-управлінська та комунікативно-конфліктологічна компетенції, які забезпечують успішність лідерської діяльності); 4) *особистісно-*

самотворчий (інтелектуально-креативні, організаційно-управлінські, морально-деонтологічні, емоційно-вольові та комунікативно-регулювальні якості; здатність до саморозвитку та самовдосконаленні лідерського потенціалу); 5) *рефлексивно-регулятивний* (здатність до рефлексії, прагнення до рефлексивної поведінки, самооцінка сформованості лідерського потенціалу тощо).

Результатом наукового пошуку стало наукове обґрунтування педагогічних умов ефективності формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України в профільному закладі вищої освіти: 1) забезпечення професійної спрямованості здобувачів означеної освіти на лідерську підготовку та стимулювання їх до професійного самовдосконалення в означеному напрямі; 2) оволодіння майбутніми фахівцями в процесі професійної підготовки лідерськими компетенціями (знаннями, вміннями, особистісними якостями); 3) створення в різних видах професійної підготовки (навчальній, виховній, науково-дослідній, курсантсько-студентському самоврядуванні, громадській діяльності, навчальної практики тощо) ситуацій, які потребують екстеріоризації потенціалу майбутніх фахівців.

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент на базі Академії Державної пенітенціарної служби. В експериментальному дослідженні брали участь здобувачі освіти загальною кількістю 137 осіб, із яких було утворено експериментальну групу ЕГ (n=68 осіб) і контрольну групу КГ (n=69 осіб).

На констатувальному етапі експерименту було проведено діагностування вхідного рівня сформованості лідерського потенціалу експериментальної та контрольної груп за визначеними в дослідженні критеріями й показниками: *психологічним* (мотиваційно-аксіологічний);

компетентнісний (змістово-поведінковий); *самотвірний* (особистісно-оцінний).

Застосування комплексу діагностичних методик дало можливість з'ясувати, що в більшості майбутніх фахівців-пенітенціаріїв як експериментальної, так і контрольної групи лідерський потенціал не сформований на достатньому рівні. Отримані на констатувальному етапі дані були враховані в подальшій експериментальній роботі.

Формувальний етап педагогічного експерименту було спрямовано на реалізацію педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України в профільному закладі вищої освіти.

Робота з реалізації першої умови була спрямована на забезпечення професійної спрямованості майбутніх фахівців-пенітенціаріїв на лідерську підготовку та стимулювання їх до професійного самовдосконалення в означеному напрямі.

Для вирішення вказаних завдань уже на I курсі курсантам на перших лекціях курсів «Управління правоохоронними органами» та «Деонтологічні основи правоохоронної діяльності», надаючи цільову установку на оволодіння обраною професією в цілому, акцентували увагу на особливій значущості для сучасного фахівця із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи, з огляду на зміни характеру його діяльності як суб'єкта управління та організатора, професійного лідерства, що вимагає, зокрема, оволодіння лідерськими компетенціями та набуття досвіду лідерської діяльності.

Для формування професійно-навчальної мотивації було запроваджено низку заходів, що передбачали безпосереднє ознайомлення з реальним процесом професійної діяльності (бесіда на теми «Сучасні вимоги до сучасного фахівця із правоохоронної

діяльності пенітенціарної системи України»; відвідування сучасних пенітенціарних установ).

Для поглиблення усвідомлення майбутніми фахівцями-пенітенціаріями значущості лідерського потенціалу як професійної якості запроваджували такі заходи: *індивідуальні й групові бесіди* за відповідною тематикою, як-от: «Лідер – хто він», «Як стати лідером?», «Які якості забезпечують особистості ефективне лідерство?» «Формальні й неформальні лідери в курсантському середовищі», «Як організувати спільну діяльність групи?». Із майбутніми фахівцями також проводили диспути та дискусії: «Лідером народжуються чи стають?», «Розвинений лідерський потенціал забезпечує фахівцю конкурентоздатність у сучасних умовах: так чи ні?», «Усіх лідерів об'єднує...», «Щоб стати лідером, необхідно...».

Розумінню й усвідомленню значущості лідерства майбутніми фахівцями також сприяли їхні зустрічі із визнаними лідерами в обраній ними професійній сфері та здобувачами-лідерами із старших курсів. На таких зустрічах майбутні фахівці-пенітенціарії мали можливість познайомитися з реальними прикладами ефективного лідерства як у професії, так і в життєдіяльності здобувачів освіти, переконувалися у важливості формування, розвитку й саморозвитку лідерського потенціалу та здатності його використовувати в різноманітних навчально-професійних, квазіпрофесійних, професійних, життєвих ситуаціях.

Важливе місце під час реалізації першої з визначених умов приділялося проведенню тренінгів (тренінг мотивації досягнення успіху, імідж-тренінг), під час яких орієнтували курсантів на формування лідерського потенціалу, особистісного досвіду лідерської діяльності, а також на корекцію й розвиток відповідних мотиваційних і поведінкових

установок. Запровадження таких тренінгів сприяло виробленню в курсантів позитивної самооцінки свого «Я-лідера», упевненості в собі.

Ефективний стимулювальний вплив на професійну спрямованість студентів, на лідерство справляло публічне визнання успіхів курсанта.

Метою реалізації *другої з визначених умов* було забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями в процесі професійної підготовки лідерськими компетенціями (знаннями, вміннями, особистісними якостями).

Для досягнення вказаної мети на практичних і семінарських заняттях із загальних, психолого-педагогічних дисциплін, а також з авторського спецкурсу «Основи професійного лідерства» застосовували різноманітні форми і методи: тренінги, диспути і дискусії, ділові, рольові та комплексні ігри, метод ситуацій, метод проєктів та ін. У процесі експериментальної роботи широко застосовували сучасні комунікативні технології та мультимедійні засоби навчання.

Для опанування курсантами визначеними у дослідженні лідерськими компетенціями використовували різноманітні *вправи*:

- *аналітичні* («Твій вибір», «Дзеркало» тощо), що навчали курсантів аналізувати різноманітні професійні ситуації і на цій основі приймати обґрунтовані рішення з позиції фахівця-лідера;

- *інтелектуально-прогностичні* («Моделювання», «Співбесіда», «Ситуативні вправи» тощо), що спонукали курсантів до усвідомлення правильності власних дій у стандартних і нестандартних професійних ситуаціях, їх значущості для оточуючих і для себе особисто, сприяли прийняттю правильних рішень із позиції лідера, прогнозуванню можливих наслідків власних дій і поведінки в ситуації, визначенню перспектив його перебігу;

- *перцептивно-емпатійні* («Відчуй товариша», «Асоціації», «Портрет», «Хто це?»), які сприяли формуванню й розвитку емпатійних умінь, умінь адекватно, неупереджено і точно сприймати особистісні властивості та поведінку товаришів, за зовнішніми ознаками правильно розуміти їхній стан, мотиви і переживання тощо;

- *емоційно-регулятивні* («Екстремальна ситуація», «Конфлікт», «Допоможи собі сам», «Релаксація»), що сприяли розвитку емоційного інтелекту, а також передбачали опанування курсантами вміннями стримувати негативні емоції у спілкуванні, умінь саморегуляції, вміння запобігати конфлікти;

- *вправи-тренінги* («Знайди пару», «Передача інформації», «Вислухай – поверни» та ін.), які допомагали курсантам оволодівати різними комунікативними, у тому числі конфліктологічними, вміннями в конкретних ситуаціях взаємодії;

- *конструктивні* («Альтернатива», «А я не згоден» та ін.), спрямовані на розкриття творчого потенціалу курсантів у розв'язанні професійних проблем, здійсненні різних справ, оскільки в такий спосіб пропонувалися різнобічне бачення певної ситуації, альтернативні способи його розв'язання з позиції лідера-фахівця;

- *мовленнєві* («Переговори», «Ритор» та ін.), що передбачали збагачення лексичного запасу курсантів, підвищення загальної культури і культури мовлення, оволодіння вербальними засобами обміну інформацією;

- *рефлексійні* («Оціни свої дії», «Експерт»), які актуалізували особистісні та групові мотиви поведінки в різноманітних видах діяльності, вимагали аналізу ситуації і давали можливість самому курсанту або групі курсантів, викладачеві, командир-вихователю визначити ті лідерські компетенції та особистісні якості майбутнього

фахівця з правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України, які вимагають особливої уваги.

Реалізація *третьої з визначених умов* передбачала закріплення набутих лідерських знань і вмінь у практичних діях і вчинках шляхом долучення їх до лідерської діяльності в різних видах професійної підготовки (навчальній, виховній, науково-дослідній, курсантсько-студентському самоврядуванні, громадській діяльності, стажуванні тощо). Зазначимо, що до такої діяльності намагалися долучити максимальну кількість курсантів, але при цьому уникали примусових дій, тобто дотримувалися принципів гуманізму і демократії.

У процесі експерименту під час участі курсантів у різних видах професійної підготовки створювали навчально-виховні ситуації різних типів:

Ситуації першого типу був спрямований на стимулювання емоційно-почуттєвих станів, що збуджували прагнення курсантів до прояву лідерських якостей, емоційного інтелекту, емпатії тощо (ситуації співчуття, співпереживання; ситуації розриву способу і результату дії та ін.).

Ситуації другого типу спонукали майбутніх фахівців до продуктивного, безконфліктного спілкування, творчої взаємодії у колективній діяльності (ситуації допомоги і взаємодопомоги; ситуації співпереживання, ситуації взаємної відповідальності; ситуації змагання і суперництва; ситуації підпорядкування та ін.).

Ситуації третього типу безпосередньо спонукали курсантів до виявлення різних груп лідерських умінь (ситуації морального вибору; ситуації прийняття відповідальних рішень; конфліктотворювальні ситуації з професійно-етичними колізіями, ситуації опанування новими способами розв'язання конфліктів).

Ситуації 4 типу використовували з метою стимулювання курсантів до самовдосконалення лідерських компетенцій (ситуації критики і самокритики; суперечливі ситуації між прагненням вчиняти з позиції лідера і реальними можливостями курсанта; ситуації самооцінювання тощо).

Ефективними методами для відтворення ситуацій та процесів, що максимально відображали реалії правоохоронної діяльності сучасного фахівця-пенітенціарія, виявилися *рольові та імітаційні ігри*.

Особливу увагу приділяли участі майбутніх фахівців у студентсько-курсантському самоврядуванні, оскільки воно, на нашу думку, найбільшою мірою сприяє формуванню лідерської позиції здобувача освіти, активізуючи його активність, допомагаючи майбутньому фахівцю проявити організаторські, комунікативні та інші лідерські здібності, самостійність, ініціативність; відчутти складність соціальних взаємин, взаємну відповідальність тощо. Саме самоврядування є своєрідним індикатором, за допомогою якого можна безпомилково визначити позицію майбутнього фахівця: чи є він лише об'єктом виховного впливу, споживачем певної інформації, чи він є суб'єктом-лідером, творцем своєї особистості, активним учасником освітнього процесу і життєдіяльності закладу освіти.

Під час підготовки та проведення різноманітних навчальних, професійно орієнтованих, поза аудиторних заходів широко застосовували *метод доручення*. При цьому завжди враховувалися особистісні уподобання та переваги студентів, наприклад: одним доручали підготовку та проведення наукових заходів, іншим – розважальних.

Водночас курсантам давали завдання і доручення, забезпечуючи ступінчате розширення функціональних обов'язків майбутнього фахівця. При цьому частка організаторської роботи поступово

збільшувалася, що в результаті приводило до максимально самостійного виконання обов'язків з усіма елементами лідерської діяльності. У процесі експериментальної роботи широко використовували як тимчасові, так і постійні доручення.

Реалізація всіх педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України забезпечувалась рефлексивним супроводом курсантів у різних рольових позиціях («Я-керівник», «Я-охоронець», «Я-організатор», «Я-вихователь» тощо). При цьому курсанти використовували техніку *особистісного SWOT-аналізу* та *модель аналізу поведінки PARLA*. Це сприяло формуванню рефлексивних умінь курсантів, активізувало їхню рефлексивну поведінку, спрямованої на оцінювання й самооцінювання лідерських дій як своїх, так і інших людей, а також допомагало майбутнім фахівцям у корекції власних лідерських компетенцій та якостей.

Позитивно вплинуло на формування лідерського потенціалу майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної служби проходження навчальної практики після третього та п'ятого семестру, в органах та установах ДКВС України, до яких планується їх призначення після закінчення Академії. Навчальна практика проводилася у відділах, де здобувачі ознайомилися з функціональними обов'язками за майбутньою посадою. Під час навчальної практики курсант, перебуваючи в реальних умовах виконання професійних обов'язків, мав можливість набути досвіду лідерської діяльності в умовах реального професійного середовища.

У дослідженні нами було визначено *критерії і показники* сформованості лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи (табл.1).

Таблиця 1

**Критерії і показники сформованості лідерського потенціалу в
майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної
системи**

<i>Критерії:</i>	<i>Показники:</i>
Мотиваційно-аксіологічний	1) рівень сформованості професійної спрямованості на лідерство (позитивна професійна мотивація, ціннісне ставлення до лідерства як професійно значущої якості, характер ставлення до формування лідерського потенціалу); 2) характер ціннісного ставлення майбутніх фахівців до формування, реалізації та самовдосконалення лідерського потенціалу в процесі професійного становлення й розвитку.
Змістово-поведінковий	1) рівні оволодіння знаннями, які характеризують когнітивно-гностичну й інтелектуальну компетенції лідерського потенціалу майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної служби; 2) сформованість вмінь, які складають організаторсько-управлінську та комунікативно-конфліктологічну компетенції, які забезпечують успішність реалізації лідерського потенціалу; 3) прояв інноваційного професійного мислення; характер поведінки з позиції лідерства.
Особистісно-оцінний	1) прояв майбутніми фахівцями лідерських особистісних якостей (інтелектуально-креативних, організаційно-управлінських, морально-деонтологічних, емоційно-вольових та комунікативно-регулювальних) у різних видах діяльності; 2) адекватність самооцінки сформованості власного лідерського потенціалу.

За вказаними *критеріями і показниками* було відстежено динаміку рівнів сформованості лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України.

Результати аналізу отриманих даних динаміки рівнів сформованості лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної служби як за окремими критеріями, так і в узагальненому вимірі відбито в табл. 2 і 3, відповідно.

Успішне формування в майбутніх фахівців-пенітенціаріїв лідерського потенціалу значною мірою визначається сформованістю в них мотиваційно-ціннісної сфери. Тому вважаємо важливим наслідком експериментальної роботи значне збільшення курсантів у експериментальній групі (ЕГ) із високим рівнем сформованості лідерського потенціалу за мотиваційно-аксіологічним критерієм (приріст склав + 62,5 %), тоді як у контрольній групі (КГ) цей показник склав усього +13,7 %.

Як свідчать наведеної дані в табл. 2, у групі ЕГ кількість здобувачів освіти із високим рівнем сформованості лідерського потенціалу за змістово-поведінковим критерієм збільшилась на 54,2 %, тоді як у групі КГ цей показник склав +13,6 %.

Таблиця 2

Дані щодо рівнів сформованості лідерського потенціалу в курсантів (за окремими критеріями у %)

Критерій	Рівень	ЕГ		КГ	
		До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.
Мотиваційно-аксіологічний	В	33,3	95,8	31,8	45,5
	С	45,9	4,2	50,0	47,7
	Н	20,8	0	18,2	6,8
Змістово-поведінковий	В	0	54,2	0	13,6
	С	18,8	37,5	25,0	45,5
	Н	81,2	8,3	75,0	40,9
Особистісно-оцінний	В	16,6	54,2	13,6	25,0
	С	41,7	37,5	40,9	54,5
	Н	41,7	8,3	45,5	20,5

У експериментальній групі отримано значні позитивні зрушення стійкого характеру прояву майбутніми фахівцями лідерських якостей порівняно з даними констатувального етапу: приріст високого рівня в

групі ЕГ склав +70,8 %, групі КГ – +29,6 %. Воднораз у групі ЕГ удвічі збільшилась кількість осіб із адекватною самооцінкою сформованості в них лідерського потенціалу. У групі КГ цей показник склав лише +9,1 %.

Таблиця 3

Динаміка рівнів сформованості в майбутніх фахівців лідерського потенціалу (узагальнені результати у %)

Групи Рівні	ЕГ		КГ	
	Констат. етап	Контр. етап	Констат. етап	Контр. етап
Високий	0	41,7	0	18,2
Середній	33,3	54,2	31,8	45,5
Низький	66,7	4,1	68,2	36,3

Аналіз експериментальних даних дає підстави свідчити, що реалізація визначених педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України сприяє підвищенню рівня сформованості досліджуваного феномену. Так, у експериментальній групі кількість курсантів із високим рівнем сформованості лідерського потенціалу зросла на 30 %, у контрольній групі – на 12,8 %; із середнім рівнем сформованості лідерського потенціалу в експериментальній групі кількість курсантів зросла на 3,8 %, у контрольній групі – на 0,6 %. У той же час кількість курсантів з низьким рівнем сформованості лідерського потенціалу відповідно зменшилась.

Вірогідність результатів експериментальної роботи доведена засобами математичної статистики (аналізувалася зміна статистичних характеристик експериментальних і контрольних вибірок за критеріями значущості та критерію s^2). Отже, отримані дані та їх аналіз доводить, що обрана методологія дослідження була правильною, поставлені завдання виконано, мету досягнуто.

Висновки. Актуальність проблеми лідерства сьогодні є очевидним для пенітенціарної системи України, співпрацівники якої визнають, що успіх їхньої діяльності значною мірою залежить від розвитку та реалізації лідерського потенціалу кадрового складу. Аналіз експериментальних даних дає підстави свідчити, що реалізація визначених педагогічних умов формування лідерського потенціалу в майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України (забезпечення професійної спрямованості здобувачів означеної освіти на лідерську підготовку та стимулювання їх до професійного самовдосконалення в означеному напрямі; оволодіння майбутніми фахівцями в процесі професійної підготовки лідерськими компетенціями; створення в різних видах професійної підготовки (навчальній, виховній, науково-дослідній, курсантсько-студентському самоврядуванні, громадській діяльності, виробничій практиці тощо) ситуацій, які потребують екстеріоризації лідерського потенціалу) сприяє підвищенню рівня сформованості означеної професійної якості. Отже, експериментально доведено ефективність педагогічних умов формування лідерського потенціалу у майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України, що уможлиблює широке впровадження їх у практику закладів вищої освіти відповідного профілю.

Література:

1. Аніщенко В.О. Застосування спеціалізованих тренінгів для формування сучасних професійних компетентностей майбутніх офіцерів-пенітенціаріїв України. *Virtus : Scientific Journal*. 2019. № 38. С. 79–82.
2. Зінченко С.А. Формування повноцінної системи підготовки пенітенціарного персоналу – головна умова практичних змін у

Державній пенітенціарній службі України (створення повноцінної системи підготовки кадрів Державної пенітенціарної служби України) / URL: <http://www.minjust.gov.ua/40797>.

3. Орлів М.С. Розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління: навч. посібник. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2017. 40 с.

4. Попова О.В., Цапко А.М. Екстеріоризація лідерського потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі формування у них активної соціальної позиції. Педагогічні науки: теорія та практика: зб. наук. праць. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 1 (41). 336 с. С.285–292. DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-1-43>

5. Романовський О.Г., Горбач І.О. Лідерський потенціал майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2019. № 2. С. 73-84.

References:

1. Anishchenko V.O. (2019. № 38. P.79-82). Zastosuvannya spetsializovanykh treninhiv dlya formuvannya suchasnykh profesiynykh kompetentnostey maybutnikh ofitseriv-penitentsiariyiv Ukrayiny. [Application of specialized trainings for the formation of modern professional competencies of future penitentiary officers of Ukraine.] Virtus : Scientific Journal.

2. Zinchenko S.A. Formuvannya povnotsinnoyi systemy pidhotovky penitentsiarnoho personalu – holovna umova praktychnykh zmin u Derzhavniy penitentsiarniy sluzhbi Ukrayiny (stvorennya povnotsinnoyi systemy pidhotovky kadriv Derzhavnoyi penitentsiarnoyi sluzhby Ukrayiny)[Formation of a full-fledged system of training of penitentiary personnel - the main condition for practical changes in the State Penitentiary Service of

Ukraine (creation of a full-fledged system of training of personnel of the State Penitentiary Service of Ukraine)]/ URL : <http://www.minjust.gov.ua/40797>.

3. Orliv M.S. (2017. 40 p.) Rozvytok lider's'koho potentsialu kerivnyka sfery derzhavnoho upravlinnya [Development of the leadership potential of the head of the sphere of public administration: teaching.]: navch. posibnyk. K.: DP «NVTS «Priorytety» -"Priorities".

4. Popova O.V., Tsapko A. M. (2022. № 1 (41). 336 p. S.285–292.) Eksterioryzatsiya lider's'koho potentsialu zdobuvachiv vyshchoyi osvity u protsesi formuvannya u nykh aktyvnoyi sotsial'noyi pozytsiyi.[Exteriorization of the leadership potential of higher education graduates in the process of forming their active social position.] Pedagogichni nauky: teoriya ta praktyka : zb. nauk. prats'. Zaporizhzhya: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-1-43>

5. Romanovs'kyi O.H., Horbach I.O. (2019. № 2. S. 73-84) Lider's'kyi potentsial maybutnikh fakhivtsiv Derzhavnoyi kryminal'no-vykonavchoyi sluzhby Ukrayiny. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy: filosofiya, psykholohiya, pedahohika, sotsiolohiya. [Leadership potential of future specialists of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine. Theory and practice of managing social systems: philosophy, psychology, pedagogy, sociology.]

Citation: Ihor Horbach (2022). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF LEADERSHIP POTENTIAL IN FUTURE PRINCIPAL SPECIALISTS IN A PROFESSIONAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 3(53). doi: 10.26886/2520-7474.3(53)2022.4

Copyright Ihor Horbach ©. 2022. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.